

KÖTTET OCH DEMOKRATIN

Miljö, beteenden och elektoral förankring vid införandet av vegetariska dagar i Göteborgs stad

August Lindberg

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Kurs:	SK1523
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Vt17
Handledare:	Peter Esaiasson
Antal ord:	11946

Abstract

En förändring av människors beteenden är nödvändig för att hantera de miljö- och klimatutmaningar världen står inför. Samtidigt är åtgärder för att förändra människors miljöbeteenden ofta impopulära och hotar politikernas chanser att bli omvalda. I denna uppsats undersöks om politiker agerar inom ramen för valdemokratis kärnmekanismer när de beslutar om beteendeförändrande åtgärder. Uppsatsen studerar införandet av vegetariska dagar i Göteborgs stads kommunala skolor och undersöker 1) om partierna som beslutade om införandet av dessa dagar lovade denna åtgärd inför valet 2010 och 2) i vilken utsträckning dessa partier kommunicerade införandet av vegetariska dagar under mandatperioden 2010-2014 och inför valet 2014. För att besvara dessa frågor har bland annat partiernas valmanifest och debattartiklar från partiernas representanter studerats. Inget av partierna lovade att införa vegetariska dagar inför valet 2010, men alla partier informerades om och argumenterade för införandet av dessa dagar under mandatperioden 2010-2014. Detta är tillräckligt för att partierna anses, i viss utsträckning, agerat inom ramen för valdemokratis kärnmekanismer. Tidigare forskning har studerat demokratis förmåga att hantera miljöfrågor genom att jämföra demokratiska och icke-demokratiska staters miljöpåverkan. Denna uppsats argumenterar för att det även är viktigt att undersöka huruvida de miljöbeslut som fattas inom demokratier fattas i enlighet med demokratiska ideal. Uppsatsen är ett första försök att undersöka detta och eftersom de partier som studerats agerat inom ramen för valdemokratis kärnmekanismer är resultatet svagt positivt. Även vikten av målstyrning vid införandet av de vegetariska dagarna uppmärksammas och observationer kring förhållandet mellan målstyrning och valdemokratis kärnmekanismer görs.

Innehåll

1	Introduktion	4
2	Teori och tidigare forskning	5
2.1	Miljö och demokrati	5
2.2	Valdemokratins kärnmekanismer	6
3	Frågeställningar	8
4	Metod	8
4.1	Kriterier för promissory och anticipatory representation	8
4.1.1	Promissory representation	9
4.1.2	Anticipatory representation	10
4.2	Val av fall	12
4.3	Material	13
5	Göteborgs stads arbete med vegetariska dagar	14
5.1	Beslutet om en vegetarisk dag	15
5.2	Göteborgs målsättningar	16
5.3	Införandet av vegetariska dagar i stadens stadsdelar	17
6	Analys	20
6.1	Uppfylldes kriterierna för promissory representation?	20
6.2	Uppfylldes kriterierna för anticipatory representation?	22
7	Slutsatser	26

1 Introduktion

För att hantera de klimat- och miljöutmaningar världen står inför måste människors beteenden förändras (Shultz, 2014, 2; Lorenzoni, Nicholson-Cole & Whitmarsh, 2007). Åtgärder för att förändra människors miljöbeteenden är dock ofta impopulära (se Branson, Duffy, Perry & Wellings, 2012; Carter & Ockwell, 2007, s. 155-157). Detta sätter politiker i en knivig situation. Det krävs politik för att förändra människors beteenden. Samtidigt kan införandet av sådan politik hota politikernas chanser att bli omvalda. Hur hanterar politiker denna situation? Och hur går de tillväga när de väl beslutar om beteendeförändrande åtgärder?

Denna uppsats kommer undersöka om politiker agerar inom ramen för valdemokratins kärnmekanismer när de fattar beslut om åtgärder för att förändra människors miljöbeteenden. I den statsvetenskapliga litteraturen diskuteras framförallt två modeller för hur medborgare genom val kan säkerställa att deras valda representanter agerar i medborgarnas intresse (Manin, Stokes & Przeworski, 1999; Mansbridge, 2003; Franklin, Soroka & Wlezien, 2014). Dessa två modeller utgör tillsammans vad som i denna uppsats kallas valdemokratis kärnmekanismer. Mansbridge (2003) använder begreppen *promissory representation* och *anticipatory representation* för att beskriva dessa två modeller. I *promissory representation* lägger väljarna sin röst på det parti vars vallöften stämmer bäst överens med väljarnas preferenser. Det parti som sedan vinner valet har då fått ett mandat av väljarna att driva den politik partiet gick till val på. I *anticipatory representation* används rösten istället för att belöna eller bestraffa de sittande maktbärarna utifrån hur väl den politik de drivit under mandatperioden främjat väljarnas intressen.

Med denna uppsats hoppas jag kunna bidra till diskussionen om demokratins möjligheter att hantera klimat- och miljöfrågor (för inlägg i denna diskussion se bl.a. Heilbrunner, 1974; Dryzek, 1987; Eckersley, 2004). Demokratins möjligheter att hantera dessa frågor har undersökts empiriskt främst genom att jämföra demokratier med auktoritära stater (Li & Reuveny, 2006; Scruggs, 2009; Povitkina, Jagers, Sjöstedt & Sundström, 2013). Dessa undersökningar säger dock ingenting om huruvida de miljöbeslut som fattas inom demokratier fattas i enlighet med demokratiska ideal. För att kunna avgöra demokratins möjligheter att hantera klimat- och miljöfrågor räcker det inte med att avgöra huruvida demokratier är miljömässigt bättre eller sämre än icke-demokratier. Det är också nödvändigt att ha en förståelse för hur miljöbeslut fattas inom demokratiska stater. Det är denna förståelse som uppsatsen vill bidra till att stärka. För att göra detta kommer en specifik miljöåtgärd med syfte att förändra människors miljöbeteenden att studeras, nämligen införandet av vegetariska dagar i Göteborgs stads kommunala skolor¹. En vegetarisk dag är en dag då inga köttbaserade

rätter serveras.

2 Teori och tidigare forskning

2.1 Miljö och demokrati

Som tidigare nämnt finns det inom statsvetenskapen en diskussion om huruvida demokrati är ett lämpligt styrelsesätt för att hantera klimat- och miljöfrågor. Inom denna diskussion finns det både dem som menar att hanterandet av klimat- och miljöfrågor kräver mindre demokrati och mer expertstyre (se Heilbrunner, 1974; Kennedy, 1993), och dem som menar att demokratin istället behöver fördjupas och breddas (se Dryzek, 1987; Smith, 2003). Li och Reuveny (2006, s. 936-939) har sammanfattat några av de båda sidornas argument. Några av de argument som lyfts av de demokratiskeptiska är: 1) den frihet som demokratier garanterar kommer leda till att individer överförbrukar naturresurser, 2) demokrati fungerar endast på nationell och lokal nivå och globala miljöproblem riskerar att inte hanteras i tid, 3) auktoritära stater kan införa kraftigare regleringar på befolkningsökningen, 4) demokratier är ofta marknadsekonomier i vilka privata företagsintressen har mer inflytande än miljökamparna och 5) ledarna i demokratier fokuserar på att vinna val och kommer därför att prioritera mer akuta frågor som de röstades försörjning framför miljöfrågor. De demokrati-positiva menar istället att: 1) politiska fri- och rättigheter leder till att medvetenheten kring och engagemanget för miljöfrågor stärkts, 2) i demokratier är det enklare för miljöinriktade aktörer, som exempelvis intresseorganisationer, att få inflytande, 3) eftersom demokratier i högre utsträckning än auktoritära stater respekterar rättssäkerhet, värderar mänskligt liv och undviker krig har de en lägre grad av miljöförstöring, 4) eliten i ett auktoritärt system är mindre miljömedvetna än folket i en demokrati och 5) eliten i ett auktoritärt system agerar kortsiktigare än folket i en demokrati vilket leder till en högre grad av miljöförstöring.

Det finns även ett flertal studier som undersökt förhållandet mellan demokrati och en god miljö empiriskt (se Midlarsky, 1998; Li & Reuveny, 2006; Scruggs, 2009; Povitkina m. fl., 2013; Sjöstedt & Jagers, 2014) Dessa studier har dock gett långt ifrån entydiga resultat. Vissa av studierna har kommit till slutsatsen att demokratier är sämre än auktoritära stater på att främja en god miljö (Midlarsky, 1998; Scruggs, 2009) medans andra har kommit till motsatt slutsats (Li & Reuveny, 2006; Sjöstedt & Jagers, 2014). Det finns även studier som dragit slutsatsen att det är graden av ekonomisk utveckling, snarare än graden demokrati, som är den avgörande faktorn (Povitkina m. fl., 2013; Scruggs, 2009).

---

¹Kommunala skolor är de skolor som ägs och drivs av Göteborgs stad. Friskolorna i Göteborg bestämmer själva vilken mat de serverar och införandet av vegetariska dagar berör därför inte dem.

Inom den empiriska forskningen har det dock inte undersökts hur det går till när det demokratier beslutar om miljöförbättrande åtgärder. Inom en demokrati kan beslut fattas på olika sätt, varav vissa stämmer bättre överens med normativa ideal för hur demokrati bör fungera. För att kunna uttala sig om huruvida demokratier är lämpade eller inte för att hantera miljöfrågor är det viktigt att ha en uppfattning om huruvida de miljöbeslut som fattas inom demokratier stämmer överens med demokratiska ideal. Det är denna fråga uppsatsen vill bidra till att besvara. För att göra detta behövs först och främst en uppfattning om hur de demokratiska idealen ser ut.

2.2 Valdemokratins kärnmekanismer

Demokrati är ett väldigt brett begrepp. För att göra det mer hanterligt kommer denna uppsats fokusera på det valdemokratiska idealet. I en valdemokrati är det vid valen som medborgarna utöver sitt demokratiska inflytande. Detta sker främst genom att medborgarna väljer politiska representanter som ges ansvaret att styra fram till nästa val. Representanterna kan mycket väl vara lyhörda gentemot medborgarna under en pågående mandatperiod, men makten ligger fortfarande främst i deras händer. Detta skiljer sig från andra demokratiska ideal, som exempelvis det deltagardemokratiska. Enligt detta ideal bör medborgarna ständigt vara med och påverka politiken genom bland annat demonstrationer, folkomröstningar och brukarstyrelser (Gilljam & Hermansson, 2003, s. 15-19).

Inom den statsvetenskapliga litteraturen finns två huvudsakliga modeller för hur väljare genom val kan kontrollera sina representanter (Manin m. fl., 1999; Gilljam & Hermansson, 2003; Mansbridge, 2003; Franklin m. fl., 2014). Mansbridge (2003) använder termerna *promissory representation* och *anticipatory representation* för dessa två modeller och det är dessa termer som fortsättningsvis kommer användas i denna uppsats. I *promissory representation* går partier till val på ett antal olika politiska löften. Medborgarna väljer sedan parti att rösta på utifrån vilka av dessa löften de vill se implementerade. De eller de partier som sedan ”vinner valet” och formar en styrande majoritet har då fått ett mandat av medborgarna att genomföra de löften de gick till val på (Manin m. fl., 1999, s. 29). Vid nästa val kommer sedan partierna bli bedömda på hur bra de hållit de löften de givit. Denna bedömning är ett viktigt incitament för representanterna att hålla vad de lovat (Mansbridge, 2003, s. 516).

För att *promissory representation* ska fungera krävs att de representanter som medborgarna väljer verkligen driver den politik de gått till val på. För att testa detta har det gjorts ett flertal studier som undersökt i vilken mån partier uppfyller sina vallöften (se bl.a. Royed, 1996; Costello & Thomson, 2008; Naurin, 2014). Denna forskning har visat att regeringar i regel är bra på att genomföra sina löften. I Sverige och Storbritannien lyckas partier helt eller delvis uppfylla över 80 procent av sina

löften. I de andra länder som undersökts ligger andelen helt eller delvis uppfyllda löften runt 60 till 70 procent. I den här uppsatsen kommer promissory representation undersökas på ett något annorlunda vis. Istället för att avgöra om partier har genomfört vad de lovat kommer undersökningen utgå från en genomförd åtgärd, införandet av vegetariska dagar i kommunens skolor, och undersöka om denna åtgärd var något partierna lovade. Denna typ av undersökning verkar inte ha genomförts i tidigare forskning.

I den andra modellen, anticipatory representation, väljs partier inte efter de löften de ger. Väljarna belönar eller bestraffar istället partierna utefter den politik de drivit sedan föregående val. Ifall väljarna endast väljer om representanter som agerar i deras intresse och partierna driver den politik som krävs för att bli omvald, kommer resultatet bli att representanterna driver politik som ligger i väljarnas intresse (Manin m. fl., 1999, s. 40). Det finns dock ett antal hinder för att modellen ska fungera så som tänkt (se Kumlin, 2003). Ett av de främsta är bristen på information. För att väljarna på ett upplyst sätt ska kunna utkräva ansvar av sina representanter krävs att de har tillräcklig kunskap om bland annat vad deras representanter har gjort, varför de har gjort detta och vem som är ansvarig för vilka beslut. Denna kunskap är inte alltid lätt att få tag i.

Dynamiken mellan väljare och representant skiljer sig åt mellan promissory och anticipatory representation. I promissory representation är de kriterier utifrån vilka representanten blir bedömd, nämligen de löften representanten gett, fasta. I anticipatory representation har representanten större friheter att antingen förändra sin politik för att bättre överensstämna med väljarnas intressen, eller att övertyga väljarna om att representantens politik redan ligger i deras intressen (Mansbridge, 2003, s. 517). Detta innebär också att kriterierna för god representation ser olika ut i de två modellerna. I promissory representation är kriteriet för god representation huruvida representanterna har hållit vad de lovat (Mansbridge, 2003). Desto fler av sina vallöften som representanten uppfyllt, desto bättre fungerar representationen.

I anticipatory representation är det istället kommunikationen mellan väljare och representant som ligger i fokus. Mansbridge uttrycker det som att: "the better the communication between voter and representative . . . , the better the representation" (Mansbridge, 2003, s. 519). God kommunikation är en förutsättning för att representanterna ska kunna förutse, påverka och anpassa sig efter väljarnas preferenser. Kvaliteten på denna kommunikation beror dock inte endast på relationen mellan väljare och representant utan även på hela den representativa processen som inkluderar politiska partier, media, intressegrupper, opinionsinstitut och ett flertal ytterligare aktörer (Mansbridge, 2003, s. 518-519). I denna uppsats är det dock representantens roll som står i fokus.

Promissory och anticipatory representation är till stor del kompletterande modeller, men också i sig själva tillräckliga (Mansbridge, 2003, s. 526). Det är en fördel om

representanterna agerar i enlighet med både promissory och anticipatory representation. För att anses ha agerat inom ramen för demokratins kärnmekanismer är det dock tillräckligt att ha agerat i enlighet med endast en av dessa modeller.

3 Frågeställningar

För att undersöka om politikerna i Göteborgs stad agerat inom ramen för demokratins kärnmekanismer vid införandet av vegetariska dagar i stadens kommunala skolor kommer uppsatsens frågeställningar 1 och 2 ligga i fokus. De partier som dessa frågeställningar fokuserar på är Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Dessa partier utgjorde under mandatperioden 2010-2014 den styrande majoriteten i Göteborgs stad och det var dem som gemensamt röstade igenom de beslut som ligger till grund för införandet av vegetariska dagar. Frågeställningarna 1 och 2 lyder:

1. Vilka av partierna Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet gick inför valet 2010 till val på att införa en eller flera vegetariska dagar i veckan i Göteborg stads kommunala skolor?
2. I vilken utsträckning kommunicerade Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet införandet av vegetariska dagar i Göteborg stads kommunala skolor till väljarna under mandatperioden 2010-2014 och inför valet 2014?

För att besvara dessa frågeställningar måste vi först förstå hur det gått till när vegetariska dagar införts i kommunen. Detta är vad frågeställning tre handlar om:

3. Hur har processen kring införandet av vegetariska dagar i Göteborgs stads kommunala skolor sett ut?

4 Metod

4.1 Kriterier för promissory och anticipatory representation

För att besvara frågeställning 1 och 2 kommer de kriterier för promissory och anticipatory representation som formuleras i detta avsnitt användas. Tidigare forskning som undersökt promissory och anticipatory representation på det sätt som görs i denna uppsats har inte hittats. Tidigare förslag på hur kriterier för denna studie bör utformas har därför inte funnits att tillgå. Vid utformningen av kriterier för promissory representation kommer dock vallöftesforskningen användas som utgångspunkt. För anticipatory representation finns det mindre empirisk forskning att utgå ifrån. Istället kommer de normativa ideal för anticipatory representation som Mansbridge (2003)

presenterar användas. Kriterierna för promissory och anticipatory representation kommer främst användas för att bedöma i vilken *utsträckning* Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet agerat inom ramen för promissory och anticipatory representation, inte *huruvida* de gjort detta eller ej.

4.1.1 Promissory representation

För att besvara frågeställning 1 är det framförallt två saker som måste definieras: vad ett löfte är och vad ett löfte bör innehålla för att ett parti ska anses ha gått till val på införandet av vegetariska dagar. Den forskning som ligger närmast till hands för att besvara dessa två frågor är vallöftesforskningen. Inom denna forskning har Terry Royed (1996, s. 79-80) haft ett stort inflytande på hur löften definieras. Han menar att löften har två aspekter, hårdhet och specificitet. Hårdhet berör i vilken utsträckning ett parti förpliktigar sig till en viss handling eller policy (vi ska, vi borde) och specificitet berör karaktären hos den handling eller policy som ett parti förpliktigar sig till eller stödjer. Denna definition av ett löfte kommer användas även i denna uppsats. Alla meningar som innehåller både en fras som uttrycker grad av förpliktelse och en fras som uttrycker vad partiet förpliktigar sig till kommer därför anses vara löften.

Royed delar upp löften i tre grader av specificitet beroende på hur enkelt det är att testa om ett löfte är uppfyllt. De tre kategorier han använder är: *definitive*, *difficult definitive* och *judgmental/rhetorical*. *Definitive* löften går att entydigt avgöra om de är uppfyllda eller ej, *difficult definitive* löften går att avgöra om de är uppfyllda eller ej men svaret är inte entydigt och *judgmental/rhetorical* löften går inte att avgöra om de är uppfyllda eller ej. Royed godtar endast *definitiva* och *difficult definitive* löften som fullvärdiga löften.

Detta sätt att mäta specificitet fungerar inte i denna uppsats. Royeds kategorisering utgår från huruvida det går att avgöra om ett löfte är uppfyllt eller ej. Denna uppsats undersöker istället i vilken grad partierna har lovat att införa en specifik åtgärd. För att avgöra detta kommer istället dessa tre kategorier användas:

1. *Konkret löfte*. I denna kategori ingår löften som antingen direkt berör införandet av vegetariska dagar eller av vilka en vegetarisk dag är en logisk och förutsebar följd (t.ex.: Vi vill öka andelen vegetariska måltider som serveras i kommunens verksamheter).
2. *Närliggande/Allmänt löfte*. I denna kategori ingår löften som berör närliggande fenomen (t.ex.: Vi ska öka andelen ekologisk mat i kommunens kök) eller löften som skulle kunna leda till införandet av vegetariska dagar, men där detta utfall inte anses tillräckligt uppenbart (t.ex.: Vi vill minska klimatpåverkan från den mat som serveras av kommunen).

3. *Övergripande/Inget löfte*. I denna kategori ingår löften som endast berör vegetarisk dag på ett väldigt övergripande plan (t.ex.: Vi lovar att minska kommunens klimatpåverkan). Denna kategori kommer även användas om inget löfte med koppling till vegetarisk dag givits.

En ytterligare aspekt som är intressant att undersöka är vilka av partierna som gett löften om vegetariska dagar. Enligt modellen för promissory representation gäller: ju fler röster partier som lovat införandet av vegetarisk dagar fått, desto starkare mandat har dessa partier att genomföra denna åtgärd. Mandatet att införa vegetariska dagar är som starkast om alla tre partier har lovat det. Om detta inte är fallet blir det viktigt att ta hänsyn till respektive partis valresultat för att se hur stort mandat de olika partierna fått att genomföra sina löften. Ju fler röster partier som lovat införandet av vegetarisk dag fått desto tydligare är det att vegetariska dagar genomförts inom ramen för promissory representation. Kriterierna för promissory representation sammanfattas i tabell 1.

Tabell 1: Kriterier för promissory representation

	Konkret löfte	Närliggande/Allmänt löfte	Övergripande/Inget löfte
Socialdemokraterna			
Miljöpartiet			
Vänsterpartiet			

4.1.2 Anticipatory representation

Välfungerande anticipatory representation karaktäriseras av god kommunikation mellan väljare och representanter. Denna kommunikation fyller ett antal olika funktioner: den hjälper representanterna att förutse och förstå väljarnas intressen, den ger representanterna möjlighet att utbilda väljarna och att påverka deras preferenser och den ger väljarna en bättre insyn i vad deras representanter gör, har gjort och kommer att göra (Mansbridge, 2003, s. 516-520). Enligt Mansbridge finns det två sätt representanter kan använda kommunikation för att påverka väljare, manipulation och utbildning. Manipulation innebär att representanterna förleder väljarna till att stödja politik som inte ligger i deras intresse. Utbildning däremot ökar väljarnas kunskap kring vad som ligger i deras intresse, och vilka politiska implikationer dessa intressen har. Enligt Mansbridge förutsätter god kommunikation mellan representant och väljare att representantens avsikt är att utbilda, inte manipulera, väljarna. För att avgöra huruvida detta är fallet krävs det att man kan uttala sig om vad som är, och

vad som inte är, i väljarnas intresse (Mansbridge, 2003, s. 519). Att avgöra huruvida vegetariska dagar ligger i väljarnas intresse kräver ett annorlunda fokus än vad denna uppsats har. Denna uppsats kommer istället fokusera på att undersöka förekomsten av, snarare än det kvalitativa innehållet i, kommunikation kring vegetariska dagar. Vilka intentioner som karakteriserat denna kommunikation lämnas åt framtida forskning att besvara.

Vid besvarandet av frågeställning 2, om i vilken utsträckning Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet har kommunicerat införandet av vegetariska dagar, kommer tre aspekter ligga i fokus: 1) vilka av partierna som kommunicerat kring införandet av vegetariska dagar, 2) vid vilka tidpunkter kommunikationen om vegetariska dagar har skett och 3) hur specifik kommunikationen om vegetariska dagar har varit.

Partiernas kommunikation kommer undersökas under tre olika tidpunkter. De tre tidpunkterna är: 1) innan kommunfullmäktiges budgetbeslut i juni 2013, 2) efter kommunfullmäktiges budgetbeslut i juni 2013 men innan valrörelsen 2014 och 3) inför valet 2014. Budgetbeslutet i juni 2013 är intressant då det som en del av detta beslut bestämdes att alla kommunala skolor ska införa en vegetarisk dag i veckan. Mer information om bland annat detta beslut ges i avsnitt 5. Kommunikationen fyller något olika funktioner vid de olika tidpunkterna. Vid alla tre tidpunkter kan kommunikationen syfta till att informera om och argumentera för beslut som antingen är på väg att fattas (tidpunkt 1) eller har fattats (tidpunkt 2 och 3). Vid tidpunkt 1 kan kommunikationen även syfta till att öppna upp för dialog och ge väljare möjlighet att reagera på och påverka beslutet innan det fattas. Tidpunkt 3 är den viktigaste tidpunkten ur ett valdemokratiskt perspektiv. I en valdemokrati är det vid valen som medborgare utövar sitt demokratiska inflytande. Det är alltså främst i samband med valen representanterna behöver söka stöd för den politik de drivit under den gånna mandatperioden.

För varje parti och vid varje tidpunkt kommer införandet av vegetariska dagar kategoriseras som *kommunicerat*, *delvis kommunicerat* eller *inte kommunicerat*. *Kommunicerat* innebär att partiet direkt berört införandet av vegetariska dagar. *Delvis kommunicerat* innebär att partiet berört vegetarisk mat, köttkonsumtion eller liknande på en mer generell nivå. Ifall ett partis kommunikation inte uppfyller kraven för någon av de två tidigare kategorierna kommer införandet av vegetariska dagar klassas som *inte kommunicerat*. Ju mer specifik partiernas kommunikation är, i desto högre grad anses de uppfylla kriterierna för anticipatory representation. Kriterierna för anticipatory representation sammanfattas i tabell 2

Tabell 2: Kriterier för anticipatory representation

	Innan beslut			Efter beslut			Inför val		
	K	DK	IK	K	DK	IK	K	DK	IK
Socialdemokraterna									
Miljöpartiet									
Vänsterpartiet									

K = Kommunicerat, DK = Delvis kommunicerat, IK = Inte kommunicerat

4.2 Val av fall

Det fall som kommer studeras i denna uppsats är införandet av vegetariska dagar i Göteborgs stads kommunala skolor. Vegetariska dagar är intressanta av framförallt två anledningar: 1) köttkonsumtion är en viktig klimat- och miljöpolitisk fråga och 2) införandet av vegetariska dagar är en kontroversiell åtgärd. Det är dessutom intressant att följa beslut tagna på den kommunala nivån. I Sverige är den kommunala nivån den politiska nivå som ligger närmast medborgarna. Kommunerna är därför nyckelspelare i arbetet med att förändra medborgarnas beteenden.

I Sverige är livsmedel en av de tre stora källorna till utsläpp av växthusgaser för svenska hushåll tillsammans med transport och bostad (Naturvårdsverket, 2017). Köttkonsumtionen beräknas utgöra drygt hälften av de totala klimatutsläppen från livsmedel (Bryngelsson, Hedenus & Larsson, 2013, s. 1). Köttkonsumtionen har även pekats ut som en viktig källa till övergödning av haven (Sundblad, Vallin, Grimvall & Emmerson, 2015, s. 15). Att minska konsumtionen av kött är därför en viktig klimat- och miljöpolitisk åtgärd för kommuner att arbeta med.

Införandet av vegetariska dagar i skolor är ofta kontroversiellt. Det finns många som menar att det är upp till individen, och inte det offentliga, att bestämma vad som ska finnas på tallriken. Till och med landsbygdsminister Sven-Erik Bucht har gett uttryck för denna attityd när han i en riksdagsdebatt sa: ”Jag anser inte att vi politiker ska bestämma vad människor ska äta, utan i stället arbeta för att var och en ska kunna göra informerade egna val” (Lindholm, 2016, 23 februari). Det finns ett flertal exempel på när vegetarisk skolmat har väckt uppmärksamhet i media. Ett av de mer uppmärksammade fallen är när Moderata Ungdomsförbundet (MUF) serverade hamburgare utanför en skola. Skolan hade en vegetarisk dag, vilket MUF menade begränsade elevernas valfrihet (Flores, 2013, 8 november). Ett annat exempel berör en skola i Skövde där det bestämdes att det skulle serveras enbart vegetarisk mat en dag i veckan. Detta var något politiker i staden reagerade på, och satte stopp för. Enligt Torbjörn Bergman, ordförande i den nämnd som ansvarar för skolmaten, är ”tvång

ingen bra metod om vi vill att barn ska äta en varierad kost” (Olsson Klugman, 2016, 4 november). Han menar dessutom att tvinga människor att äta vegetariskt är ”lika illa som att tvinga en muslim att äta fläskkött” (Olsson Klugman, 2016, 4 november). Trots de kontroverser som omger vegetariska dagar är det många kommuner som infört dem. Av de 244 kommuner, av totalt 290, som har svarat på Aktuell hållbarhets enkät om Miljöbästa kommun 2016 har 58 procent uppgett att de infört en vegetarisk dag i veckan eller minskat köttkonsumtionen lika mycket på andra sätt i minst hälften av kommunens verksamheter (Aktuell hållbarhet, 2016).

Det finns även forskning som visar att åtgärder i stil med införandet av vegetariska dagar ofta är impopulära. Vegetariska dagar är en begränsning av människors valfrihet och studier som undersökt människors inställning till beteendeförändrande åtgärder visar att ju mer en åtgärd begränsar människors valfrihet, desto mindre populär tenderar den att vara (Diepeveen, Ling, Suhrcke, Roland & Marteu, 2013; Branson m. fl., 2012). I en av dessa studier är det dessutom 53 procent av de svarande som anser att staten ”[should] not get involved in what people choose to eat” (Branson m. fl., 2012, s. 11).

Att vegetariska dagar är kontroversiella gör dem till ett intressant fall för denna studie. Om representanterna agerar inom ramen för valdemokratins kärnmekanismer i frågor där det är troligt att det finns ett relativt starkt motstånd finns det goda förutsättningar för att de även gör så i frågor där motståndet är mindre. Det är dessutom i kontroversiella frågor det är som viktigast att kommunikationen mellan medborgare och representanter fungerar väl. I dessa frågor är det nämligen troligt att medborgare har som flest synpunkter kring sina representanters ageranden.

4.3 Material

För att besvara frågeställning 1, om vilka av partierna Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet som inför valet 2010 gått till val på införandet en eller flera köttfria dagar, kommer det viktigaste materialet vara partiernas valmanifest för 2010. Jag är dock även intresserad av vad partierna skrivit i exempelvis debattartiklar. Det är få väljare som läser partiernas valmanifest (Naurin, 2003, s. 62), och därför är det intressant att se om partierna har lovat införandet av vegetarisk dagar i texter som i högre grad läses av allmänheten.

För att besvara frågeställning 2, om i vilken utsträckning de tre partierna kommunicerade införandet av vegetariska dagar under mandatperioden 2010-2014 och inför valet 2014, kommer partiernas olika kommunikationskanaler till väljarna undersökas. Detta inkluderar sådant som debattartiklar av och intervjuer med representanter för de olika partierna och partiernas valmanifest och kampanjmaterial inför valet 2014.

Sökningen efter debatt- och tidningsartiklar kommer begränsas till tidningen Göteborgs-Posten (GP). GP är Göteborgs största lokaltidning och den kanske vikti-

gaste plattformen för den offentliga debatten i staden. På grund av detta är GP den tidning som är mest relevant att undersöka. Det kampanjmaterial som används i undersökningen kommer olyckligtvis vara begränsat till material från Miljöpartiet. Jag har dessvärre inte lyckats få tillgång till kampanjmaterial från Socialdemokraterna eller Vänsterpartiet.

För att besvara frågeställning 3, om hur processen kring införandet av de vegetariska dagarna sett ut, kommer det huvudsakliga materialet vara protokoll och handlingar från nämnde- och kommunfullmäktigesammanträden och personlig kontakt med ansvariga för stadens måltidsverksamhet. Den personliga kontakten kommer framförallt ske genom mail, men även intervjuer kan vara aktuella vid behov.

5 Göteborgs stads arbete med vegetariska dagar

Göteborg har i dagsläget minst en vegetarisk dag i veckan i alla kommunala skolor. Exakt hur många vegetariska dagar som införts varierar dock mellan stadens stadsdelar och flera stadsdelar har fler än en vegetarisk dag i veckan. I stadens kommunfullmäktige har två typer av beslut fattats som påverkat införandet av dessa dagar. Dels har kommunfullmäktige fattat ett beslut som säger att alla kommunala skolor ska ha minst en vegetarisk dag i veckan, dels har de antagit ett antal olika målsättningar som berör köttkonsumtionen i staden. För att förstå processen kring införandet av de vegetariska dagarna är det viktigt att studera både beslutet om en vegetarisk dag i veckan och de målsättningar som staden antagit. Avsnittet kommer därför inledas med redogörelser av dessa två typer av beslut. Efter dessa redogörelser kommer det undersökas hur det gått till när de vegetariska dagarna införts i stadens stadsdelar. Det som framkommer i undersökningen av de olika besluten och av stadsdelarnas införandeprocess kommer sedan ligga till grund för avsnitt 6, i vilket det kommer avgöras i vilken grad Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet har uppfyllt kriterierna för promissory och anticipatory representation vid införandet av vegetariska dagar.

Innan vi går vidare kan det vara värt att kort beskriva Göteborgs stads stadsdelar. Det är stadsdelarna som har det operativa ansvaret för stadens måltidsverksamhet. De har därför haft stor påverkan på införandet av vegetariska dagar. Göteborg är indelat i 10 olika stadsdelar. Varje stadsdel styrs av en politisk stadsdelsnämnd och till varje stadsdel hör även en stadsdelsförvaltning. Politikerna i stadsdelsnämnden är utsedda av kommunfullmäktige och fördelningen av politiska mandat i stadsdelsnämnderna speglar fördelningen i kommunfullmäktige. Stadsdelarna har ansvaret för bland annat stadens grundskolor och äldreboenden (Göteborgs Stad, u. å).

5.1 Beslutet om en vegetarisk dag

Den 17 juni 2013 fattade kommunfullmäktige ett beslut om att alla kommunala skolor i Göteborg ska ha en vegetarisk dag i veckan. Beslutet lades fram som en del av majoritetens, Socialdemokraternas, Miljöpartiets och Vänsterpartiets, budgetförslag för 2014 (Göteborgs Stad, 2013a, s. 27). När majoritetens budgetförslag ställdes mot Moderaternas, det största oppositionspartiet, röstades det igenom med röstsiffrorna 42 för majoritetens budget, 22 för moderaternas budget och 17 nedlagda röster (Göteborgs Stad, 2013c). Från budgetmötets yttrandeprotokoll framgår att beslutet framförallt syftade till att minska stadens miljöpåverkan (Göteborgs Stad, 2013d). Kia Andreasson, kommunalråd för Miljöpartiet, ställer under budgetdebatten den retoriska frågan ”Varför har vi en vegetarisk dag?”, och svarar ”Jo, det är för att CO2-utsläppen ska minska” (Göteborgs Stad, 2013d, s. 6). Även Jöran Fagerlund från Vänsterpartiet lyfter köttets negativa miljöpåverkan. Han säger: ”vi skriver att vi ska minska köttkonsumtionen och införa en vegetarisk dag - en av de största orsakerna till försurning är övergödningen, som i sin tur beror mycket på köttkonsumtionen” (Göteborgs Stad, 2013d, s. 120). Beslutet om en vegetarisk dag i veckan inkorporerades även i stadens miljöplan som antogs i december 2013. Miljöplanen innehåller 212 åtgärder för en bättre miljö varav en lyder: ”Inför minst en vegetarisk dag i veckan på skolmatsrestaurangerna” (Göteborgs Stad, 2013b, s. 85). I miljöprogrammet framgår det även att vissa av stadsdelarna infört en vegetarisk dag redan innan kommunfullmäktige fattade sitt beslut i frågan (Göteborgs Stad, 2013b, s. 85). Det är möjligt att detta var en viktig inspiration till kommunfullmäktiges beslut att införa dessa dagar i hela staden.

Vad oppositionen ansåg om en vegetarisk dag i veckan framgår inte av diskussionen i fullmäktige den 17 juni. En ledtråd går dock att finna i Moderaternas yttrande till miljöprogrammet. I yttrandet (Moderaterna, 2013) kommenterar Moderaterna några av programmets åtgärder. De menar att vissa åtgärder är bra men att det är otydligt hur de skall utvärderas, att andra åtgärder bör utredas vidare och att vissa av åtgärderna inte ingår i stadens uppgift och därför bör strykas ur programmet. Endast en åtgärd kommenterar de med ”denna bör inte genomföras”, nämligen införandet av en vegetarisk dag i veckan.

Ansvariga för att implementera beslutet om en vegetarisk dag i veckan i stadens kommunala skolor blev stadsdelsnämnderna (Göteborgs Stad, 2013b, s. 85). I en uppföljning av miljöprogrammet från oktober 2015 konstaterades det att alla stadsdelar hade implementerat beslutet, och vissa hade även infört fler än en dag i veckan (Sjöstrand, Lindvert & Silfver, 2016, s. 33). Hur många dagar som de olika stadsdelarna infört, och på vilka grunder det gjorts, återkommer vi till lite längre fram. Först ska vi dock fördjupa oss i några av Göteborgs stads målsättningar.

5.2 Göteborgs målsättningar

Införandet av vegetariska dagar i Göteborgs stad verkar till stor del ha skett som ett resultat av målstyrning. Inom offentlig sektor fungerar målstyrning genom att politiker beslutar om mål och riktlinjer som förvaltningar och verksamheter får ansvar för att uppfylla. Vilka åtgärder som genomförs för att leva upp till de antagna målen är dessa förvaltningar och verksamheter relativt fria att själva besluta om (Egidius, 2008). Göteborgs stad har antagit ett flertal målsättningar med koppling till stadens miljö- och klimatarbete och av dessa verkar framförallt tre vara relevanta för införandet av vegetariska dagar. Det första av dessa tre mål innebär att allt kött som kommunen serverar ska vara ekologiskt, det andra att hälften av de måltider som staden serverar ska vara miljömåltider och det tredje att klimatpåverkan från de måltider staden serverar ska minska kraftigt.

Arbetet med att öka andelen ekologiska livsmedel i staden hade pågått i ett tiotal år redan innan mandatperioden 2010-2014 påbörjades (Lundgren, 2011, s. 1) men första gången ett mål om 100 procent ekologiskt kött dök upp i en utav stadens budgetar är i stadens budget för år 2012 (Göteborgs Stad, 2011a, s. 32). Det dröjde dock ända till november 2014, strax efter mandatperioden 2010-2014 avslutats, innan arbetet med att öka andelen ekologiskt kött drog igång på allvar. Det var nämligen då som stadens nya ramavtal för livsmedelsgrossister började gälla (Fransson, 2014). Målet om 100 procent ekologiskt kött är inte direkt kopplat till att öka andelen vegetariskt, men eftersom ekologiskt producerat kött är dyrare än konventionellt producerat kött har det trots detta en effekt på hur mycket kött som serveras i stadens verksamheter. Att målsättningen om 100 procent ekologiskt kött skulle få konsekvenser för mer än endast vilket typ av kött kommunen serverar stod klart redan när målet antogs. I ett debattinlägg inför antagandet av 2012 års budget sade Ulf Kamne, fullmäktigeledamot för Miljöpartiet, apropå denna målsättning att kommunen ”kommer också köpa mer vegetarisk mat som en konsekvens av detta [mål]” (Göteborgs Stad, 2011b, s. 137).

I definitionen av en miljömåltid ingår att måltiden till stor del ska bestå av vegetabilier och baljväxter, att råvarorna ska vara miljömärkta och att livsmedel ska hanteras så att svinnet minskar. En miljömåltid behöver inte vara vegetarisk, men miljömåltider innehåller en större andel vegetabilier än en icke miljömåltid. Mål om en ökad andel miljömåltider har staden haft i ett tiotal år, det vill säga ungefär lika länge som mål om mer vegetarisk mat (Lundgren, 2011, s. 1). I stadens budget för 2013 sattes dock ett mål om att 50 procent av alla måltider som serveras ska vara miljömåltider (Göteborgs Stad, 2012, s. 30).

Under mandatperioden 2010-2014 arbetades även ett klimatstrategiskt program fram och det antogs av kommunfullmäktige i september 2014, på mandatperiodens sista kommunfullmäktigesammanträde. Detta dokument innehåller ett mål om att ”Klimatpåverkan från måltider i Göteborgs Stads verksamheter ska minska med minst

40 procent till år 2030” (Göteborgs Stad, 2014b, s. 27). Kopplat till detta mål finns ett antal mer specifika strategier. I en av dessa strategier, strategi 20, står det:

Strategin innebär att vi [kommunen] ska minska konsumtionen av livsmedel som har stor klimatpåverkan. Nötkött och mejeriprodukter har störst klimatpåverkan men även fläskkött, fågel och fisk ger betydande klimatpåverkan. De livsmedlen ersätts framför allt med vegetabiliska produkter. (Göteborgs Stad, 2014b, s. 61).

I samma strategi står det även att kommunen ”ska ändra matsedlarna till minskad andel måltider baserade på kött- och mejeriprodukter” (Göteborgs Stad, 2014b, s. 61). Det klimatstrategiska programmet röstades igenom av Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet. I ett gemensamt tilläggsyrkande till förslaget om klimatstrategiskt program meddelar oppositionspartierna Moderaterna, Folkpartiet och Kristdemokraterna att de ställer sig bakom förslaget. De har dock ett antal kommentarer som de vill ska implementeras i programmet innan det antas. En av dessa kommentarer berör strategi 20, samma strategi som citeras ovan. Deras invändningar mot strategi 20 är dock små, och kommentaren är väldigt försiktigt formulerad (Moderaterna, Folkpartiet & Kristdemokraterna, 2014).

I detta avsnitt har de viktigaste mål och strategier som styr Göteborgs stads arbete med minskad köttkonsumtion gått igenom. Dessa är ett mål om 100 procent ekologiskt kött, ett mål om 50 procent miljömåltider och ett mål om en kraftig minskning av klimatpåverkan från de måltider kommunen serverar. I nästa avsnitt kommer vi undersöka hur det gått till när vegetariska dagar införts i stadsdelarna. Detta kommer ge oss en uppfattning av hur det beslut och de målsättningar politikerna i staden antagit hanterats av stadsdelsförvaltningarna.

5.3 Införandet av vegetariska dagar i stadens stadsdelar

Hur många vegetariska dagar har införts stadsdelarna? Och hur har det gått till när de införts? Dessa frågor har ställts till respektive stadsdelsförvaltning och av de fem stadsdelar som svarat är det ingen som har enbart en vegetarisk dag i veckan i juni 2013. I Västra Hisingen har de 1-2 vegetariska dagar i veckan, i Majorna-Linné, Lundby och Norra Hisingen har de 2 vegetariska dagar i veckan och i Örgryte-Härlanda har de 2-3 vegetariska dagar i veckan. I stadsdelar där antalet vegetariska dagar varierar serveras enbart vegetariskt olika många dagar under olika veckor². Nedanstående stycken kommer beskriva införandet av vegetariska dagar under mandatperioderna 2010-2014 och 2014-2018 i stadens stadsdelar. Även om det är mandatperioden 2010-2014 som ligger i fokus för denna uppsats behöver båda dessa mandatperioder undersökas för

att skapa en mer komplett förståelse av konsekvenserna av de målsättningar staden antagit.

Under mandatperioden 2010-2014 ska, i enlighet med kommunfullmäktiges beslut från juni 2013, åtminstone en vegetarisk dag ha införts i alla stadens stadsdelar. Det verkar dock som att Angered och Västra Hisingen var först ut. Dessa stadsdelar införde vegetariska dagar redan innan kommunfullmäktige fattade beslutet om en vegetarisk dag i veckan. Exakt när Angered införde en vegetarisk dag är oklart, men Västra Hisingen gjorde detta under hösten 2012 (Andreasson, 2012, 11 juni). De flesta andra stadsdelar verkar ha infört sin första vegetariska dag som ett resultat av kommunfullmäktiges beslut. Som tidigare nämnt konstaterar uppföljningen av stadens miljöplan från oktober 2015 att alla stadsdelar då hade infört åtminstone en vegetarisk dag i veckan (Sjöstrand m. fl., 2016, s. 33). Huruvida dessa dagar infördes under 2014 eller 2015 framgår inte, men då kommunfullmäktiges beslut om en vegetarisk dag var en del av budgeten för 2014 kan man utgå från att de flesta dagarna infördes under detta år. Åtminstone en stadsdel gick under mandatperioden 2010-2014 till och med längre än vad kommunfullmäktige begärde. Enligt en måltidsansvarig på stadsdelen Majorna-Linné infördes två vegetariska dagar i stadsdelen under vårterminen 2014 (personlig kommunikation, 2017-04-28). Beslutet att införa två, istället för endast en, vegetariska dagar var en besparingsåtgärd fattad av tjänstepersoner i stadsdelens förvaltning. Målet om 100 procent ekologiskt kött kan mycket väl ha influerat detta beslut eftersom priset på ekologiskt kött är högt, men detta är ingenting som bekräftats.

Det är inte endast i Majorna-Linné som en andra vegetarisk dag har införts som en besparingsåtgärd. I stadsdelarna Norra Hisingen, Örgryte-Härlanda och Lundby har ytterligare vegetariska dagar införts under mandatperioden 2014-2018, och i Norra Hisingen var anledningen behovet av besparingar. I juni 2015 antog politikerna i stadsdelsnämnden ett antal besparingsåtgärder som stadsdelsförvaltningen föreslagit och en av dessa åtgärder var införandet av en vegetarisk dag (Lundberg, 2015; Göteborgs Stad, 2015). Även i detta fall är det troligt att målet om endast ekologiskt kött haft betydelse.

I Örgryte-Härlanda infördes fler vegetariska dagar efter ett initiativ av stadsdelens politiker. I december 2014, cirka tre månader efter valet samma år, antog stadsdelsnämnden ett mål om att "Andelen vegetarisk mat som serveras i förvaltningens verksamheter ska öka" (Göteborgs Stad, 2014a, s. 42). Målet antogs som en del i stadsdelens budget för 2015 och hur detta mål skulle uppnås var till stor del upp till förvaltningen att avgöra. Ett resultat av detta mål är fler vegetariska dagar i stadsdelens skolor (personlig kommunikation, 21 mars 2017). I en intervju med en av

---

²Antalet vegetariska dagar i stadsdelarna är baserade på mailkontakt med måltidsansvariga inom respektive stadsdel. Kontakten har skett mellan 22 mars och 28 april.

stadsdelens politiker frågades det om hur stora befogenheter stadsdelarna har att fatta egna mål (personlig kommunikation, 28 april 2017). Detta var dock inte helt enkelt att besvara. De mål som stadsdelen antar ska vara förankrade i mål som fattats av kommunfullmäktige. Samtidigt har stadsdelarna stora möjligheter att prioritera bland och anpassa kommunfullmäktiges mål. Kommunfullmäktige har även begränsade möjligheter till ansvarsutkrävning. Enligt politikern jag intervjuade är det värsta som kan hända att man får en utskällning av ett kommunalråd. Det är följaktligen inte helt enkelt att säga vilka av stadens målsättningar stadsdelens politiker grundade sitt mål om en högre andel vegetarisk mat i stadsdelens verksamheter på. En viss förankring till mål fattade av kommunfullmäktige verkar dock ha funnits.

I Lundby stadsdel fattades ett beslut om en andra vegetarisk dag under hösten 2016. Beslutet togs av cheferna inom stadsdelens måltidsorganisation. Beslutet togs delvis för att minska köttkonsumtionen i stadsdelen men också för att slippa blanda exempelvis linser i barnens köttbaserade favoriträtter (personlig kommunikation, 3 april 2017).

I detta avsnitt, avsnitt 5, har vi fått en uppfattning om vilka beslut som påverkat införandet av vegetariska dagar. Vi har tittat på beslutet kommunfullmäktige fattade i juni 2013 om att alla kommunala skolor ska ha minst en vegetarisk dag i veckan och vi har även undersökt målsättningar som berör konsumtionen av kött i staden. Dessutom har vi följt införandet av de vegetariska dagarna i stadens stadsdelar. Utifrån denna genomgång kan vi konstatera att beslutet om en vegetarisk dag i veckan har haft stor påverkan på antalet vegetariska dagar i staden, men många stadsdelar har infört fler vegetariska dagar än detta beslut kräver. Exakt på vilka grunder de gjort detta är dock svårt att avgöra. Vi vet exempelvis inte om tjänstepersonerna i Majorna-Linnés beslut om att införa en andra vegetarisk dag som en besparingsåtgärd var avhängigt målet om 100 procent ekologiskt kött eller om de hade infört denna dag även om detta mål aldrig antagits. Men även om det är svårt att uttala sig om i vilken utsträckning dessa mål har påverkat införandet av vegetariska dagar kan vi nog vara rätt säkra på att de haft en påverkan.

I nästa avsnitt kommer vi gå vidare till att besvara frågeställning 1 och 2. Genom att göra detta kommer vi samtidigt undersöka i vilken utsträckning Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet agerat inom ramen för promissory och anticipatory representation vid införandet av vegetariska dagar i kommunens skolor.

6 Analys

6.1 Uppfylldes kriterierna för promissory representation?

För att besvara frågeställning 1, om vilka av partierna Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet som inför valet 2010 gått till val på införandet av vegetariska dagar i Göteborg stads kommunala skolor, kommer de kriterier för promissory representation som formulerats i avsnitt 4.1.1 användas. Det som kommer undersökas är vilka av de olika partierna som gett något löfte relaterat till införandet av vegetariska dagar och hur specifikt detta löfte i sådant fall är. Löften kommer kategoriseras som *konkret löfte*, *närliggande/allmännt löfte* eller *övergripande/inget löfte*. Detta upplägg har illustrerats i tabell 1. Utifrån denna undersökning kommer det sedan avgöras hur starkt mandat Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet fick för att införa vegetariska dagar. För att införandet av vegetariska dagar ska ha anses skett inom ramen för promissory representation måste partierna i valet 2010 fått ett mandat av väljarna att införa dessa dagar.

Vi börjar med att gå igenom Socialdemokraternas valmanifest (Socialdemokraterna, 2010). Det första som kan konstateras är att valmanifestet är kort, betydligt kortare än de övriga partiernas. Dokumentet är endast drygt 2 sidor långt, och innehåller totalt 18 löften. Tio av dessa benämns just "löften" och är av en relativt konkret karaktär (ex. "Fri tandvård för alla upp till 25 år" (s. 1)) och åtta benämns "ambitioner" och är mer övergripande. Inget utav de tio mer konkreta löfena berör vegetarisk dag, köttkonsumtion eller övergripande miljö- och klimatfrågor. Istället handlar de främst om välfärdsfrågor, bostäder och kollektivtrafik. En utav Socialdemokraternas ambitioner lyder dock: "Göteborg ska ligga i täten i världen i omställningen till ett hållbart kretsloppssamhälle" (s. 3). Denna ambition är det närmaste Socialdemokraterna kommer ett löfte relaterat till införandet av vegetariska dagar. Ambitionen är dock på en väldigt övergripande nivå med nästintill obefintliga kopplingar till införandet av vegetariska dagar. Detta löfte kommer därför kategoriseras som *övergripande/inget löfte*.

Miljöpartiets valmanifest (Miljöpartiet de gröna, 2010a) är längre än Socialdemokraternas manifest, 8 sidor istället för drygt 2, och antalet löften är betydligt fler. Manifestet har överlag ett stort fokus på miljö- och klimatrelaterade frågor, och det ges tre löften med tydlig koppling till den mat staden serverar. Det första löftet lyder: "kommunen [ska] ta ansvar för att det vi köper in har framställts på ett miljövänligt och etiskt sätt" (s. 7). Det andra löftet lyder: "Maten ska i så hög grad som möjligt innehålla närproducerade och ekologiska ingredienser" (s. 7). Det tredje löftet har tydligast koppling till införandet av vegetariska dagar och lyder: "Vi kommer också arbeta för att det vegetariska utbudet ökas" (s. 7). Även om detta tredje löfte är det mest specifika Miljöpartiet ger är det inte tillräckligt specifikt för att klassas som

konkret löfte. För att klassas som *konkret löfte* ska löftet direkt beröra införandet av vegetariska dagar, vilket det inte gör, eller så ska införandet av vegetariska dagar kunna anses vara en logisk och förutsebar följd av löftet. Vegetariska dagar är en åtgärd som innebär att tillgången till kött begränsas. Att begränsa tillgången till kött är inte en logisk och förutsebar följd av ett löfte om att öka det vegetariska utbudet. Löftet kommer därför klassas som *närliggande/allmänt löfte*.

Miljöpartiet har även lyft frågan om mer ekologisk och vegetarisk mat i andra medium än sitt valmanifest. Inför valet 2010 publicerade Kia Andreasson, då miljöpartistiskt kommunalråd i Göteborg, en debattartikel i GP i vilken hon beskrev vilken politik Miljöpartiet ville driva under kommande mandatperiod. Artikeln är bred och täcker ämnen som stadsbyggnad, skola och integration. Men artikeln tar även upp att: ”Den mat staden serverar ska utöver välsmakande och näringsriktig i än större grad vara miljömärkt, klimatsmart och vegetarisk” (Andreasson, 2010, 17 mars). Då det är få väljare som läser valmanifest (Naurin, 2003, s. 62) är det positivt att dessa frågor lyfts även utanför dessa dokument. I Andreassons artikel framkommer dock ingenting nytt jämfört med det som står i partiets valmanifest och bedömningen som gjorts i stycket ovan kommer därför inte påverkas. Det kan även vara värt att nämna att Miljöpartiet i Västra Götaland år 2010 gick till val på att införa en vegetarisk dag i veckan i regionens egna restauranger (Miljöpartiet de gröna, 2010b). Detta indikerar att Miljöpartiet i Göteborg inte var helt främmande för konceptet vegetariska dagar även om de inte gick till val på införandet av dem.

Sist kommer vi till Vänsterpartiet. Deras valmanifest (Vänsterpartiet Göteborg, 2010) är med sina 43 sidor betydligt längre än övriga partiets manifest och det täcker en stor bredd av politikområden. De löften i manifestet som är relevanta för denna undersökning är två till antalet. Dels ett löfte som berör miljö- och klimat på en övergripande nivå, dels ett löfte som berör maten i stadens skolor. Det övergripande löftet är väldigt generellt och lyder: ”Vi vill ge Göteborg möjlighet att växa till ett ekologiskt hållbart samhälle” (s. 36). Om skolmaten är partiet mer konkreta och de skriver:

Skolan bör erbjuda barn bra och näringsrik mat på ett aptitligt sätt i en behaglig social miljö. Mindre produktionsenheter, större andel ekologiska råvaror i maten samt miljöförbättring i skolmatsalen kommer att behövas. (s. 10).

I detta stycke finns ett löfte om större andel ekologiska råvaror i skolmaten inbakat. Det är ett löfte som passar in fint i kategorin *närliggande/allmänt löfte*.

I tabell 3 sammanfattas hur specifika löften de olika partierna ställt. I denna tabell finns det framförallt två observationer värda att uppmärksamma. Dels kan vi konstatera att inget av partierna har ställt ett löfte som kategoriserats som *konkret löfte*,

dels ser vi att det största partiet, Socialdemokraterna³, har gett det minst specifika löftet. Att inget parti har gett något *konkret löfte* innebär att inget av partiernas löften antingen direkt berör införandet av vegetariska dagar eller att införandet av vegetariska dagar från något av partiernas löften är en logisk och förutsebar följd. Detta innebär att inget av partierna i valet 2010 kan anses fått något starkt mandat att införa vegetariska dagar. Dessutom gav det parti som fick flest röster det minst specifika löftet, vilket ytterligare försvagar partiernas gemensamma mandat. Mandatet Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet fick i valet 2010 för att införa vegetariska dagar i kommunens skolor var följaktligen svagt, och införandet av de vegetariska dagarna kan inte till någon betydande del anses ha skett inom ramen för promissory representation.

Tabell 3: Kriterier för promissory representation (ifylld)

	Konkret löfte	Närliggande/Allmänt Övergripande/Inget löfte
Socialdemokraterna		X
Miljöpartiet	X	
Vänsterpartiet	X	

6.2 Uppfylldes kriterierna för anticipatory representation?

För att besvara frågeställning 2, om i vilken utsträckning Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet har kommunicerat införandet av vegetariska dagar under mandatperioden 2010-2014 och inför valet 2014, kommer vi utgå från de kriterier för anticipatory representation som beskrivits i avsnitt 4.1.2. Dessa kriterier fokuserar på tre aspekter: 1) vilka av partierna Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet som har kommunicerat införandet av vegetariska dagar, 2) vid vilka tidpunkter denna kommunikation skett och 3) hur specifik kommunikationen om vegetariska dagar har varit. De tidpunkter som undersöks är innan budgetbeslutet i juni 2013, efter budgetbeslutet i juni 2013 men innan valrörelsen 2014 och inför valet 2014. Budgetbeslutet i juni 2013 är viktigt eftersom det var då beslutet om att alla skolor ska servera minst en vegetarisk dag i veckan fattades. För varje parti och vid varje tidpunkt kommer införandet av vegetariska dagar kategoriseras som *kommunicerat*, *delvis kommunicerat* eller *inte kommunicerat*. *Kommunicerat* innebär att partiet direkt berört införandet av vegetariska dagar. *Delvis kommunicerat* innebär

³Socialdemokraterna fick i 2010 års kommunalval i Göteborg 29,4 procent av rösterna. Miljöpartiet fick 9,9 procent och Vänsterpartiet 7,1 procent. Valresultatet är hämtat från Statistiska Centralbyrån.

att partiet berört vegetarisk mat, ekologisk mat, köttkonsumtion eller liknande på en mer allmän nivå. Ifall varken kraven för *kommunicerat* eller *delvis kommunicerat* är uppfyllda kommer kategorin *inte kommunicerat* användas. Upplägget har illustrerats i tabell 2.

Vi börjar vårt sökande vid den första av de tre tidpunkterna, innan budgetbeslutet i juni 2013. Under denna tidpunkt uttalar sig varken Socialdemokraterna eller Vänsterpartiet om vegetariska dagar eller något närliggande fenomen i något av det material som undersökts. För dessa två partier kommer därför införandet av vegetariska dagar kategoriseras som *inte kommunicerat* för den första tidpunkten. Miljöpartiet gör dock ett framträdande bland GP:s insändare. Som en replik på en tidigare insändare skrev Kia Andreasson, kommunalråd för MP Göteborg och ordförande i stadens miljö- och klimatnämnd, den 11 juni 2012 en insändare med titeln *Skolor har vegetarisk dag* (Andreasson, 2012, 11 juni). I sin insändare argumenterar hon för och beskriver stadens arbete med miljömåltider och att endast servera ekologiskt kött. Hon berör även vegetariska dagar och skriver att:

Att arbeta med vegetariska dagar är en bra metod, men det finns inget generellt beslut på hur det ska gå till. Många förskolor har redan en vegetarisk dag i veckan och de flesta skolor har en vegetarisk rätt som alternativ till dagens rätt. Guldhedskolan har en vegetarisk buffé på onsdagar. Stadsdelen Angered har infört en vegetarisk dag i veckan och västra Hisingen kommer att införa en vegetarisk dag till hösten. (Andreasson, 2012, 11 juni).

Funktionen som kommunikationen inför ett beslut bör fylla är att dels informera och argumentera för det beslut som planeras att fattas och dels öppna upp för dialog kring och reaktioner på detta beslut. I denna insändare diskuterar Kia Andreasson vegetariska dagar och hon nämner att det är en "bra metod". Hon informerar även om de vegetariska dagar som redan beslutats om i två av stadens stadsdelar, men nämner inte att minst en vegetarisk dag kommer att införas i stadens alla skolor. Hon informerar alltså om vad som är på gång i staden och hon öppnar upp för en diskussion om vegetarisk dag som metod. Hon informerar dock inte om och öppnar inte heller för diskussion om det specifika beslut som kommunfullmäktige senare fattade. Huruvida detta ska räcka för att införandet av vegetariska dagar ska kunna anses vara *kommunicerat* är inte helt lätt att avgöra. Jag menar dock att det faktum att hon öppnar upp för en diskussion om vegetarisk dag som metod gör att införandet av vegetariska dagar kan klassas som *kommunicerat* för Miljöpartiet under tidpunkt 1.

Efter att ha undersökt kommunikationen under den första tidpunkten går vi nu vidare till den andra tidpunkten, efter budgetbeslutet i juni 2013 men innan valrörelsen 2014. Under denna period publicerade representanter från alla tre partier en gemensam

debatartikkel med titeln *Därför vill att göteborgarna ska äta ekologiskt* (Andreasson, Büser & Fagerlund, 2013, 18 november). Artikeln publicerades den 18 november, ett knappt halvår efter beslutet om en vegetarisk dag i veckan fattades, och i artikeln argumenterar författarna för och motiverar detta beslut och även målsättningarna om att allt kött ska vara ekologiskt och att hälften av måltiderna ska vara miljömåltider. Bland annat skriver de:

Kommunfullmäktige har också i budgeten beslutat att hälften av alla måltider som staden serverar ska vara miljömåltider. Det innebär bland annat att köpa in ekologiska råvaror, minska köttkonsumtionen och ersätta det med högkvalitativa baljväxter. En dag i veckan ska bara vegetarisk mat serveras. Det känns angeläget, inte minst med tanke på att köttkonsumtionen i Sverige ökat med 45 procent sedan 1990. (Andreasson m. fl., 2013, 18 november).

En tillsynes viktig anledning till att artikeln skrevs var att bemöta vad författarna menar är ”direkta felaktigheter om ekomaten” som publicerats på GP:s ledarsidor. De skriver:

GP påstår att många barn och gamla endast får kött en gång i veckan. Hur ser man då på fisk, fågel, färs och skaldjur med mera? Räknas inte det? Sen verkar GP inte förstå att man kan få i sig alla proteiner, näringsämnen och energi via vegetarisk mat. (Andreasson m. fl., 2013, 18 november).

Artikeln är alltså reaktiv snarare än proaktiv. Det är inte partierna som har tagit initiativet till en diskussion kring frågan för att kunna utbilda och påverka väljarna, utan initiativet lämnades till någon annan. Detta förändrar dock inte det faktum att representanter från alla tre partier i denna artikel kommunicerar både beslutet om att införa en vegetarisk dag och två av de målsättningar som haft påverkan på att ytterligare vegetariska dagar senare införts. Införandet av vegetarisk dag kommer därför klassas som *kommunicerat* för alla partier under den andra tidpunkten.

Under tidpunkt 3, inför valet 2014, har det varit tystare i GP om vegetariska dagar. Både majoriteten och oppositionen har inför valet skrivit debattartiklar i vilka de lyfter stadens miljö- och klimatarbete (se bl.a. Ransgård, Odenjung, Lega & Nordin, 2014, 12 september; Andreasson & Kamne, 2014, 23 juni; Darvik, 2014, 8 augusti), men i dessa artiklar berörs ingenting kopplat till vegetarisk dag, ekologisk mat eller köttkonsumtionen i stort.

Även i de olika partiernas valmanifest har det varit tyst om vegetariska dagar (Miljöpartiet de gröna, 2014; Vänsterpartiet Göteborg, 2014; personlig kommunikation, 5 maj 2017). Det är dock ytterst lite av vad partierna utträttat även inom andra områden

som dyker upp i dessa dokument. I dokumenten finnes ett tydligt fokus på att berätta vad partierna vill utträta i den mandatperiod som stundar, inte vad de har utträttat i den mandatperiod som gått. Socialdemokraterna hade inget ordentligt valmanifest till 2014. När ett sådant efterfrågades fick jag istället till svars ett kort mail som beskrev de åtta löften partiet gick till val på 2014 (personlig kommunikation, 5 maj 2017). Även i Miljöpartiets kampanjmaterial läggs i stort sett allt fokus på att berätta vad partiet vill istället för vad partiet åstadkommit⁴. Då det inte funnits möjlighet att undersöka de andra partiernas kampanjmaterial är det svårt att uttala sig om detta material, men det är inte orimligt att anta att mönstret går igen även där.

Att partierna i sina dokument och kampanjmaterial inte nämnt vad som åstadkommits under den gångna mandatperioden behöver inte nödvändigtvis innebära att det inte lyfts. Miljöpartiet ställer i sitt valmanifest för 2014 löften om både ekologisk mat och miljömåltider (Miljöpartiet de gröna, 2014, s. 2-3). När sådana löften kommuniceras till väljare muntligt under debatter eller i valstugor är det inte otroligt att även det arbete som redan gjorts i kommunen lyfts fram. Detta kan vi dock inte veta. Det enda vi med säkerhet kan uttala oss om är att inget av partierna i sina valmanifest nämner att de utfört någonting relaterat till vegetarisk dag. Eftersom någon sådan kommunikation inför valet 2014 inte heller skett i något utav det andra material som undersökts kommer införandet av vegetariska dagar klassas som *inte kommunicerat* för alla tre partier inför valet 2014.

Tabell 4 visar en sammanställning av Socialdemokraternas, Miljöpartiets och Vänsterpartiets kommunikation kring vegetariska dagar under de tre tidpunkter som undersökts. Det första vi kan konstatera utifrån tabellen är att införandet av vegetariska dagar kommunicerats i relativt hög utsträckning under de första två tidpunkterna. Kia Andreassons insändare och debattartikeln de tre partierna publicerade gemensamt innebär att införandet av vegetariska dagar kategoriseras som *kommunicerat* för Miljöpartiet under den första perioden och för alla tre partier under den andra perioden. Det andra vi kan konstatera är att partiernas kommunikation kring vegetariska dagar inför valet 2014 har varit klart bristfällig. Detta är problematiskt då denna tidpunkt är den viktigaste ur ett valdemokratiskt perspektiv. Kriterierna för anticipatory representation kan på grund av partiernas bristande kommunikation inför valet 2014 inte anses vara uppfyllda till fullo. Deras relativt utförliga kommunikation innan och framförallt efter budgetbeslutet i juni 2013 räcker dock för att kriterierna kan anses vara uppfyllda till betydande del. Införandet av vegetariska dagar kan följaktligen sägas till betydande del ha skett inom ramen för anticipatory representation.

---

⁴Baserat på en genomgång av Miljöpartiet Göteborgs kampanjmaterial inför kommunal-, region och riksdagsvalet 2014.

Tabell 4: Kriterier för anticipatory representation (ifylld)

	Innan beslut			Efter beslut			Inför val		
	K	DK	IK	K	DK	IK	K	DK	IK
Socialdemokraterna			X	X					X
Miljöpartiet	X			X					X
Vänsterpartiet			X	X					X

K = Kommunicerat, DK = Delvis kommunicerat, IK = Inte kommunicerat

7 Slutsatser

Denna uppsats har undersökt om politiker agerar inom ramen för valdemokratis kärnmekanismer när de fattar beslut om åtgärder för att förändra medborgares miljöbeteenden. Definitionen av valdemokratis kärnmekanismer har utgått från Mansbridges (2003) teorier om promissory och anticipatory representation. Det fall som undersökts är införandet av vegetariska dagar i Göteborgs stads kommunala skolor. Kommunfullmäktige i staden fattade i juni 2013 ett beslut om att alla kommunala skolor, vilket inte inkluderar stadens friskolor, ska servera endast vegetariskt en dag i veckan. Staden har även antagit ett antal målsättningar som påverkat införandet av vegetariska dagar i stadens skolor, något som diskuteras vidare längre ned.

De partier som drivit igenom införandet av vegetariska dagar i staden är Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Uppsatsens första frågeställning berör promissory representation och handlar om vilka av dessa partier som inför valet 2010 gick till val på att införa en eller flera vegetariska dagar i Göteborgs stads kommunala skolor. Den undersökning som gjorts visar att inget av partierna har ställt något löfte som direkt berörde införandet av vegetariska dagar eller utifrån vilket vegetarisk dag var en logisk och förutsebar följd. Det är därför svårt att hävda att något av partierna gick till val på införandet av vegetariska dagar, vilket krävs för att de ska anses ha agerat inom ramen för promissory representation.

Uppsatsens andra frågeställning berör anticipatory representation och handlar om i vilken utsträckning Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet kommunicerade införandet av vegetariska dagar till väljarna under mandatperioden 2010-2014 och inför valet 2014. Min undersökning har visat att frågan om vegetariska dagar berörts till viss del av en representant för Miljöpartiet innan kommunfullmäktiges beslut om en vegetarisk dag i veckan fattades. Företrädare för alla tre partier publicerade även en gemensam debattartikel några månader efter beslutet om att alla skolor ska ha en vegetarisk dag i veckan fattades. I artikeln informerar de bland annat om och argumenterar för det fattade beslutet. I det material jag har haft tillgång till var

det dock inget av partierna som kommunicerade införandet av vegetariska dagar inför valet 2014, den period som är viktigast ur ett valdemokratiskt perspektiv. Partierna har alltså i relativt hög utsträckning kommunicerat införandet av vegetariska dagar under mandatperioden 2010-2014, men inte alls inför valet 2014. Detta är dock tillräckligt för att partierna till betydande del ska anses ha agerat inom ramen för anticipatory representation.

Promissory och anticipatory representation är till stor del kompletterande modeller, men de är även i sig själva tillräckliga. Även om det är fördelaktigt om partierna agerat inom ramen för både dessa modeller är det inte ett krav för att införandet av vegetariska dagar ska anses ha skett inom ramen för valdemokratins kärnmekanismer. Eftersom kriterierna för anticipatory representation till betydande del anses vara uppfyllda anses införandet av vegetariska dagar i Göteborgs stad ha skett, åtminstone till en icke obetydlig del, inom ramen för valdemokratins kärnmekanismer.

Tidigare statsvetenskaplig litteratur har diskuterat huruvida demokrati är ett lämpligt styrelsesätt för att hantera klimat- och miljöfrågor (för inlägg i denna diskussion se bl.a. Heilbronner, 1974; Dryzek, 1987; Eckersley, 2004). Detta har undersökts empiriskt främst genom att jämföra demokratiska och icke-demokratiska staters staters miljöpåverkan (se bl.a. Li & Reuveny, 2006; Scruggs, 2009; Povitkina m. fl., 2013). Dessa studier säger dock ingenting om huruvida de miljöbeslut som fattas inom demokratier fattas i enlighet med demokratiska ideal. Denna uppsats är ett första försök att söka ett svar på denna fråga. Som nämnt ovan så har den åtgärd, införandet av vegetariska dagar, som studerats i denna uppsats till icke obetydlig del antagits i enlighet med de valdemokratiska ideal som undersökts. Resultatet ger alltså ett svagt stöd till dem som menar att demokratier är lämpade för att hantera klimat- och miljöfrågor. Denna studie har dock endast tittat på ett specifikt fall, och möjligheterna till generalisering är begränsade. Förhoppningsvis kan uppsatsen inspirera till och vara en utgångspunkt för kommande studier i ämnet.

Uppsatsens tredje frågeställning handlar om hur processen kring införandet av vegetariska dagar i Göteborgs stads skolor sett ut. Som tidigare nämnt fattade kommunfullmäktige 2013 ett beslut om att alla stadens kommunala skolor ska ha en vegetarisk dag i veckan. Många av stadens stadsdelar har dock två eller till och med upp mot tre vegetariska dagar i veckan. Politikerna i kommunfullmäktige har nämligen utöver beslutet om minst en vegetarisk dag i veckan även antagit målsättningar om bland annat att allt kött som staden serverar ska vara ekologiskt och att klimatpåverkan från de måltider som serveras i staden ska minska. Förvaltningen har sedan fått relativt stort inflytande kring hur dessa mål ska uppnås. Detta har bland annat resulterat i ytterligare vegetariska dagar i stadens skolor.

I det som framkommit i besvarandet av frågeställning 3 finns indikationer på att den typ målstyrning som nämns ovan kan ha påverkan på väljarnas möjlighet att utkräva ansvar av sina representanter, vilket är en av hörnstenarna i både promissory

och anticipatory representation.

Ett exempel på en problematik som kan uppstå kopplad till promissory representation och mandatgivande är att partier genom att agera inom det mandat väljarna gett dem kan orsaka utfall som ligger utanför detta mandat. Detta kan illustreras med hjälp av följande situation som är en förenklad och tillspetsad variant av händelser som skett i Göteborg: 1) Parti A går till val på att öka andelen ekologisk mat i kommunens verksamheter men inte på att införa vegetariska dagar eller på annat sätt minska köttkonsumtionen i staden. 2) Parti A får en stor andel av väljarnas röster och hamnar i styrande ställning. Partiet har genom detta valresultat fått mandat av väljarna att genomföra den politik partiet gått till val på. 3) Parti A antar ett mål om att allt kött som kommunen serverar ska vara ekologiskt. 4) Ett resultat av detta mål blir att vegetariska dagar införs. I denna situation är det tydligt att det mål parti A antagit om 100 procent ekologiskt kött till relativt stor del omfattas av det mandat väljarna gett partiet i valet. Lika tydligt är det att införandet av vegetariska dagar inte ingår i detta mandat. Parti A:s antagande av mål om 100 procent ekologiskt kött, vilket var en del av partiets mandat, fick dock konsekvensen av att vegetariska dagar infördes, vilket inte ingick i partiets mandat. I en sådan här situation försvåras bedömningen av i vilken mån representanter agerar inom det mandat som väljarna gett dem, vilket i sin tur försvårar det demokratiska ansvarsutkrävandet. Dessutom försvagas kopplingen mellan partiernas löften och politikens utfall. Detta förminskar väljarnas möjlighet att styra politikens utfall genom partiernas löften, vilket är själva grundbulten i promissory representation.

Målstyrning kan även försvåra ansvarsutkrävande genom att skapa snåriga beslutskedjor. Under uppsatsarbetet behövde betydande ansträngning läggas på att försöka besvara frågor kring vilka målsättningar som påverkat införandet av vegetariska dagar, hur de olika förvaltningarna förhållit sig till dessa målsättningar i deras arbete med vegetariska dagar och vilka aktörer som var ansvariga för vilka beslut. Snåriga beslutskedjor försvårar för medborgare att skaffa sig den kunskap som krävs för att på ett upplyst sätt utkräva ansvar av de politiska beslutsfattarna.

Hur målstyrning påverkar ansvarsutkrävande har till viss del undersökts i tidigare forskning. Staffan Kumlin (2003, s. 98-99) lyfter bland annat hur övergången till New Public Management, i vilken målstyrning är en del, försvårat ansvarsutkrävande genom att allt mer ansvar delegeras från folkvalda politiker till aktörer som inte direkt kan avsättas av väljarna. Samtidigt har mycket av forskningen kring valdemokratins kärnmekanismer bedrivits på teoretisk och normativ nivå. Kunskapen om vad som sker när dessa teorier och normativa modeller appliceras på en ofta krånglig och kaotisk verklighet verkar vara bristfällig.

Referenser

- Aktuell hållbarhet. (2016, 14. oktober). Köttkonsumtion. Hämtad 17 maj 2017, från <http://kommunrankning.miljobarometern.se/resultat/var-egen-kommunenkat/kottkonsumtion/compare/>
- Andreasson, K. (2010, 17. mars). MP: Vår vision är ett hållbart Göteborg. *Göteborgs-Posten*. Hämtad 4 maj 2017, från <https://www.gp.se/nyheter/debatt/mp-v%C3%A5r-vision-%C3%A4r-ett-h%C3%A5llbart-g%C3%B6teborg-1.994464>
- Andreasson, K. (2012, 11. juni). Skolor har vegetarisk dag. *Göteborgs-Posten*, 26.
- Andreasson, K., Büser, J. & Fagerlund, J. (2013, 18. november). Därför vill vi att göteborgarna ska äta ekologiskt. *Göteborgs-Posten*. Hämtad 4 maj 2017, från <https://www.gp.se/nyheter/debatt/d%C3%A4rf%C3%B6r-vill-vi-att-g%C3%B6teborgarna-ska-%C3%A4ta-ekologiskt-1.607516>
- Andreasson, K. & Kamne, U. (2014, 23. juni). M levererar inga pengar till klimatarbetet. *Göteborgs-Posten*. Hämtad 4 maj 2017, från <https://www.gp.se/nyheter/debatt/m-levererar-inga-pengar-till-klimatarbetet-1.204176>
- Branson, C., Duffy, B., Perry, C. & Wellings, D. (2012). *Acceptable behaviour: Public opinion on behaviour change policy*. London: Ipsos MORI.
- Bryngelsson, D., Hedenus, F. & Larsson, J. (2013). *Scenarier för klimatpåverkan från matkonsumtionen 2050*.
- Carter, N. & Ockwell, D. (2007). *New Labour, New Environment? An Analysis of the Labour Government's Policy on Climate Change and Biodiversity Loss*.
- Costello, R. & Thomson, R. (2008). Election pledges and their enactment in coalition governments: A comparative analysis of Ireland. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 18(3).
- Darvik, A. (2014, 8. augusti). Marknadslösningar krävs för att nå miljömålen. *Göteborgs-Posten*. Hämtad 4 maj 2017, från <https://www.gp.se/nyheter/debatt/marknadsloesningar-kravs-%C3%A4vs-f%C3%B6r-att-na-miljomalen-1.220454>
- Diepeveen, S., Ling, T., Suhrcke, M., Roland, M. & Marteau, T. M. (2013). Public acceptability of government intervention to change health-related behaviours: a systematic review and narrative synthesis. *BMC Public Health*, 13.
- Dryzek, J. S. (1987). *Rational ecology: environment and political economy*. Oxford: Blackwell.
- Eckersley, R. (2004). *The Green State: Rethinking Democracy and Sovereignty*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Egidius, H. (2008). *Psykologilexikon*. Natur och Kultur.

- Flores, J. (2013, 8. november). Muf bjöd på hamburgare på vegetarisk dag. *Dagens Nyheter*. Hämtad 16 maj 2017, från <https://www.dn.se/nyheter/sverige/muf-bjod-pa-hamburgare-pa-vegetarisk-dag/>
- Franklin, M. N., Soroka, S. N. & Wlezien, C. (2014). Elections. I M. Bovens, R. E. Goodin & T. Schillemans (Red.), *The Oxford Handbook of Public Accountability* (s. 389–404). New York, NY: Oxford University Press.
- Fransson, D. (2014, 29. oktober). Göteborgs stad storsatsar på ekologiskt. *Göteborgs-Posten*. Hämtad 4 maj 2017, från <https://www.gp.se/nyheter/g%C3%B6teborg/g%C3%B6teborgs-stad-storsatsar-p%C3%A5-ekologiskt-1.251829>
- Gilljam, M. & Hermansson, J. (2003). Demokratins ideal möter verkligheten. I M. Gilljam & J. Hermansson (Red.), *Demokratins mekanismer* (s. 10–27). Malmö: Liber.
- Göteborgs Stad. (u. å). Stadsdelsnämnder. Hämtad 15 maj 2017, från <http://goteborg.se/wps/portal?uri=gbglnk%3agbg.page.ef8d8269-110b-47fe-a6b1-608c5acc3aea>
- Göteborgs Stad. (2011a). *Förslag till budget 2012 och flerårsplaner 2013-2014 för Göteborgs Stad*. Hämtad från [http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/2B1D489012C0E781C12578AE00249F7A/\\$File/Budget2012_S_MP_V.pdf?OpenElement](http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/2B1D489012C0E781C12578AE00249F7A/$File/Budget2012_S_MP_V.pdf?OpenElement)
- Göteborgs Stad. (2011b, 20. juni). *Yttrande 2011 nr 7*. Yttrandeprotokoll från kommunfullmäktige i Göteborgs Stads sammanträde den 20 juni 2011. Hämtad från [http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/FBA35DC461318D38C12578EE003A23B6/\\$File/Yttrande_2011_nr_7.pdf?OpenElement](http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/FBA35DC461318D38C12578EE003A23B6/$File/Yttrande_2011_nr_7.pdf?OpenElement)
- Göteborgs Stad. (2012). *Förslag till budget 2013 och flerårsplaner 2014-2015 för Göteborgs Stad*. Hämtad från http://goteborg.se/wps/wcm/connect/39fcdf11-35f9-408c-af94-a20388be3f6f/Budget_2013_S_MP_V_tg.pdf?MOD=AJPERES
- Göteborgs Stad. (2013a). *Förslag till budget 2014 och flerårsplaner 2015-2016 för Göteborgs Stad*. Hämtad från http://goteborg.se/wps/wcm/connect/68955269-6f4e-446a-92fe-a65d9728ed83/Forslag+budget+S+MP+V_2014_TG.pdf?MOD=AJPERES
- Göteborgs Stad. (2013b). *Miljöprogram för Göteborgs Stad 2013 med handlingsplan*. Hämtad från http://goteborg.se/wps/wcm/connect/f1b89f28-ea89-4b39-8ece-4ef54849f827/Goteborgstad_Miljoprogram.pdf?MOD=AJPERES
- Göteborgs Stad. (2013c, 17. juni). *Protokoll (nr 7)*. Protokoll från kommunfullmäktige i Göteborgs Stads sammanträde den 17 juni 2013. Hämtad från [http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/A10E4512ED8183C4C1257B9C003515FE/\\$File/PR_Kommunfullmaktige_20130617_budget.pdf?OpenElement](http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/A10E4512ED8183C4C1257B9C003515FE/$File/PR_Kommunfullmaktige_20130617_budget.pdf?OpenElement)

- Göteborgs Stad. (2013d, 7. juni). *Yttrande 2013 nr 7*. Yttrandeprotokoll från kommunfullmäktige i Göteborgs Stads sammanträde den 17 juni 2013. Hämtad från [http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/C3305DB889FE0824C1257BC90033783F/\\$File/Yttrande_2013_nr_7.pdf?OpenElement](http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/C3305DB889FE0824C1257BC90033783F/$File/Yttrande_2013_nr_7.pdf?OpenElement)
- Göteborgs Stad. (2014a). *Budget 2015 för SDN Örgryte-Härlanda*. Hämtad från [http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/E393846399C85064C1257DA8004B880C/\\$File/06a%20Budget%202015%20SDN%20OrgryteHarlanda.pdf?OpenElement](http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/E393846399C85064C1257DA8004B880C/$File/06a%20Budget%202015%20SDN%20OrgryteHarlanda.pdf?OpenElement)
- Göteborgs Stad. (2014b). *Klimatstrategiskt program för Göteborg*. Hämtad från <http://goteborg.se/wps/wcm/connect/36fb4599-a2c4-4e46-8621-0c71ceece4c5/Klimatstrategiskt+program+f%C3%B6r+G%C3%B6teborg.pdf?MOD=AJPERES>
- Göteborgs Stad. (2015). *Ekonomisk strategi för budget i balans 2015. Bilaga 2 F2*. Hämtad från [http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/0959CD58DA7EE041C1257E600030189A/\\$File/07n%20Bilaga%202%20F%202%20Maltid%20och%20fastighetservice.pdf?OpenElement](http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/0959CD58DA7EE041C1257E600030189A/$File/07n%20Bilaga%202%20F%202%20Maltid%20och%20fastighetservice.pdf?OpenElement)
- Heilbrunner, R. L. (1974). *An inquiry into the human prospect*. New York: Norton.
- Kennedy, P. (1993). *Preparing for the Twenty-First Century*. London: Harper Collins Publishers.
- Kumlin, S. (2003). Finns den någon ansvarig? I M. Gilljam & J. Hermansson (Red.), *Demokratins mekanismer* (s. 83–103). Malmö: Liber.
- Li, Q. & Reuveny, R. (2006). Democracy and Environmental Degradation. *International Studies Quarterly*, 50(4), 935–936.
- Lindholm, A. (2016, 23. februari). Bucht svänger om köttkonsumtion. *Sveriges Radio*. Hämtad 10 mars 2017, från <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6375264>
- Lorenzoni, I., Nicholson-Cole, S. & Whitmarsh, L. (2007). Barriers perceived to engaging with climate change among the UK public and their policy implications. *Global environmental change*, 17, 445–459.
- Lundberg, H. (2015). *Åtgärder för att komma i ekonomisk balans*. Tjänsteutlåtande 2015-06-08 (Diarienummer N140-0110/15). Hämtad från [http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/0959CD58DA7EE041C1257E600030189A/\\$File/07a%20TUAtgardsplan%20for%20budget%20i%20balans.pdf?OpenElement](http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/0959CD58DA7EE041C1257E600030189A/$File/07a%20TUAtgardsplan%20for%20budget%20i%20balans.pdf?OpenElement)
- Lundgren, U. (2011). *Strategi för miljömåltider, bilaga*. Bilaga till tjänsteutlåtande 2011-04-12 (Diarienummer 01853/11). Hämtad från [http://www5.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/A80F0F3FB4729AF3C12578780030B0D6/\\$File/7_Bilaga_miljomaltider.pdf?OpenElement](http://www5.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/A80F0F3FB4729AF3C12578780030B0D6/$File/7_Bilaga_miljomaltider.pdf?OpenElement)

- Manin, B., Stokes, S. C. & Przeworski, A. (1999). Elections and representation. I A. Przeworski, S. C. Stokes & M. Bernard (Red.), *Democracy, accountability and representation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mansbridge, J. (2003). Rethinking representation. *American Political Science Review*, 97(4), 515–528.
- Midlarsky, M. I. (1998). Democracy and the environment: An empirical assessment. *The Journal of Peace Research*, 35(3), 341–361.
- Miljöpartiet de gröna. (2010a). *Valmanifest för ett grönt, mänskligt och modernt Göteborg*.
- Miljöpartiet de gröna. (2010b). *Valprogram 2010-2014 för Västra Götalandsregionen*.
- Miljöpartiet de gröna. (2014). *Valmanifest. Miljöpartiet de gröna i Göteborg*. Malmö: C A Andersson & Co.
- Moderaterna. (2013, 19. november). Yttrande (M): Miljöprogram för Göteborgs stad. I *Handling 2013 nr 196*. Hämtad från [http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/68700A88BB903DF8C1257C2B00353725/\\$File/Handling_2013_nr_196.pdf?OpenElement](http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/68700A88BB903DF8C1257C2B00353725/$File/Handling_2013_nr_196.pdf?OpenElement)
- Moderaterna, Folkpartiet & Kristdemokraterna. (2014, 3. september). Tilläggsyrkande (M) (FP) (KD): Klimatstrategiskt program, inklusive energiplan för Göteborgs stad. I *Handling 2014 nr 110*. Hämtad från [http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/9FEED3958599B0DFC1257D42002C88B0/\\$File/Handling_2014_nr_110.pdf?OpenElement](http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/9FEED3958599B0DFC1257D42002C88B0/$File/Handling_2014_nr_110.pdf?OpenElement)
- Naturvårdsverket. (2017, 16. januari). Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser per område. Hämtad 7 mars 2017, från <https://www.naturvardsverket.se/Samar-miljon/Statistik-A-O/Vaxthusgaser-konsumtionsbaserade-utslapp-per-omrade/>
- Naurin, E. (2003). Mandatmodellen. I M. Gilljam & J. Hermansson (Red.), *Demokratins mekanismer* (s. 54–65). Malmö: Liber.
- Naurin, E. (2014). Is a Promise a Promise? Election Pledge Fulfilment in Comparative Perspective Using Sweden as an. *West European Politics*, 37(5), 1046–1064.
- Olsson Klugman, O. (2016, 4. november). Stopp för köttfritt i Skövde. *Syre*. Hämtad 16 maj 2017, från <https://tidningensyre.se/2016/nummer-109/billigt-och-bratt-plantera-trad-miljo-och-klimat/>
- Povitkina, M., Jagers, S. C., Sjöstedt, M. & Sundström, A. (2013). Democracy and Economic Development: Investigating the effects on the marine environment. *QoG working paper series*, 2013:2.
- Ransgård, J., Odenjung, H., Lega, D. & Nordin, R. (2014, 12. september). Med Alliansen kan Göteborg få en nystart. *Göteborgs-Posten*. Hämtad 4 maj 2017, från <https://www.gp.se/nyheter/debatt/med-alliansen-kan-g%C3%B6teborg-f%C3%A5-en-ny-start-1.234314>

- Royed, T. J. (1996). Testing the mandate model in Britain and the United States: evidence from the Reagan and Thatcher eras. *British Journal of Political Science*, 26, 45–80.
- Scruggs, L. (2009). Democracy and environmental protection: An empirical analysis. Artikel presenterad på det årliga mötet för Midwest Political Science Association, 2009.
- Shultz, W. P. (2014). Strategies for Promoting Proenvironmental Behavior: Lots of Tools but Few Instructions. *European Psychologist*, 19, 107–117.
- Sjöstedt, M. & Jagers, S. C. (2014). Democracy and the environment revisited: The case of African fisheries. *Marine Policy*, 43, 143–148.
- Sjöstrand, M., Lindvert, M. & Silfver, L. (2016). *Uppföljning av miljöprogrammets handlingsplan 2015*. Hämtad från <http://goteborg.se/wps/wcm/connect/f6b8a903-bb6d-449d-adb4-7d6ce2c4f939/Uppf%C3%B6ljning+av+milj%C3%B6programmets+handlingsplan+2015.pdf?MOD=AJPERES>
- Smith, G. (2003). *Deliberative Democracy and the Environment*. London: Routledge.
- Socialdemokraterna. (2010). *Vallöften för Göteborg 2010* [Internt dokument].
- Sundblad, E.-L., Vallin, A., Grimvall, A. & Emmerson, R. (2015). *Samhällsfenomen och åtgärder mot övergödning i havsmiljön*. (Havsmiljöinstitutets rapport, 2015:6). Hämtad 17 maj 2017, från <https://www.havochvatten.se/download/18.3ca5456314ffdc22b9a66dcc/1444044227703/Samh%C3%A4llsfenomen+och+%C3%A5tg%C3%A4rder+Hmi+rapport+2015-6-1.pdf>
- Vänsterpartiet Göteborg. (2010). *Kommunalpolitiskt handlingsprogram 2010-2014. Rättvisa. Jämlikhet. Hållbarhet. Politik för ett solidariskt Göteborg*. Varberg: Myran Grafiska.
- Vänsterpartiet Göteborg. (2014). *Vänsterpartiet Göteborgs Kommunalpolitiska program 2015-2018*. Hämtad från http://goteborg.vansterpartiet.se/files/2011/06/V%C3%A4nsterpartiet-G%C3%B6teborgs_kkp-klar.pdf